

Lausunto

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Sanaston, Kopioston ja Medialiiton yhteislausunto koskien hallituksen esitystä HE 92/2018 tekijänoikeuslain muuttamisesta (ns. lukemisestedirektiivin voimaansaattaminen)

Kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö Sanasto ry edustaa noin 10 000 suomalaista kirjallisuuden tekijää – kirjailijaa ja kääntäjää. Kopioisto ry on esittävien taiteilijoiden, tekijöiden ja kustantajien tekijänoikeusjärjestö, jolla on jäsenjärjestöjensä kautta valtakirja yli 50 000 suomalaiselta oikeudenomistajalta. Medialiitto on media-alan ja graafisen teollisuuden yritysten edunvalvontajärjestö. Medialiittoon ja sen jäsenliittoihin kuuluu yhteensä lähes 700 jäsenyritystä, jotka työllistävät noin 20 000 henkilöä. Sanasto, Kopioisto ja Medialiitto edustavat erittäin kattavasti niitä oikeudenhaltijoita, joita nyt ehdotettu tekijänoikeuslain muutos koskee.

Pääviestit

- *Korvausoikeus äänikirjoista tulee päivittää koskemaan kaikkia valtuutetuille yhteisöille sallittuja käyttötarkoituksia. Korvaus pitää maksaa valtion varoista.*
- *Valtuutettujen yhteisöjen velvoitteiden tulee koskea kaikkia valtuutettuja yhteisöjä, ei ainoastaan niitä, jotka harjoittavat saavutettavien teosten vaihtoa.*
- *Valtuutettujen yhteisöjen toiminnan ja niille laissa asetettujen velvoitteiden valvonta tulee toteuttaa viranomaisen, esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriön, toimesta.*
- *Eri oikeudenhaltijaryhmät ovat yksimielisiä näkemyksissään ehdotetun lainsäädännön ongelmakohdista ja korjaustarpeista.*

1. ALUKSI

Sanasto ry, Kopiosto ry ja Medialiitto kiittävät mahdollisuudesta olla sivistysvaliokunnassa kuultavana 12.9.2018 tekijänoikeuslain muuttamisesta. Järjestöt katsovat tarpeelliseksi toimittaa valiokunnalle vielä lisätietoa tietyistä kuulemistilaisuudessa esitetystä kysymyksistä sekä yhteisellä lausunnollaan korostaa sitä, että kaikki oikeudenhaltijaryhmät ovat yksimielisiä näkemyksistään esitetyn lakimuutoksen korjaustarpeista.

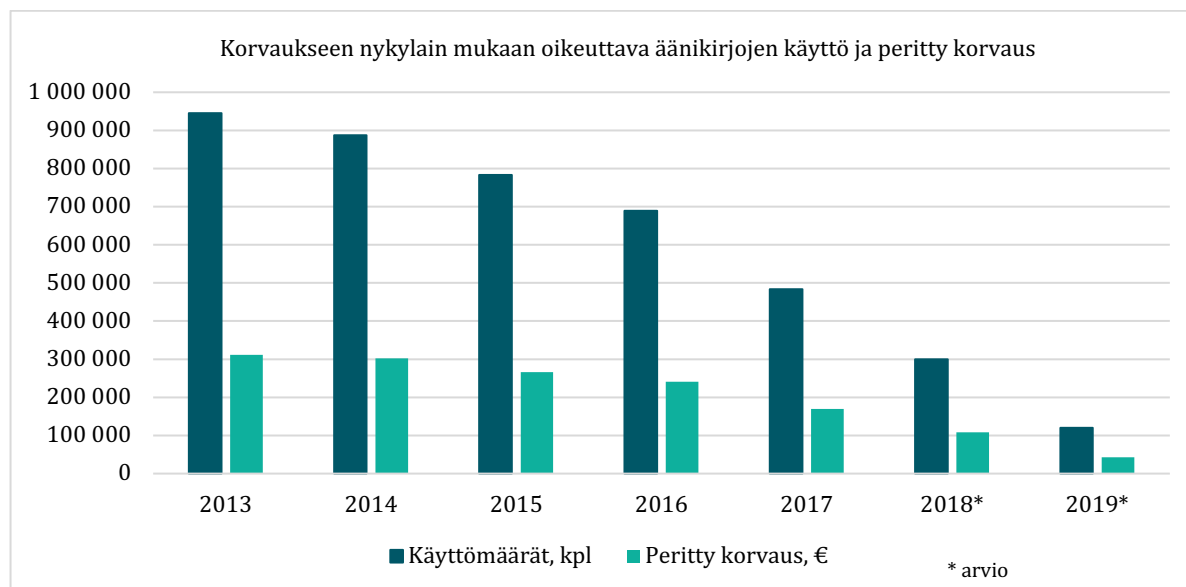
Lukemisestedirektiivin toimeenpanossa on säilytettävä tasapaino yhtäältä näkövammaisten ja muiden lukemisesteisten tarpeiden ja oikeuksien sekä toisaalta oikeudenhaltijoiden oikeutettujen etujen ja oikeuksien välillä. Nämä eivät ole toistensa kanssa vastakkaisia oikeuksia vaan ne voidaan helposti toteuttaa samanaikaisesti. Tämä edellyttää kuitenkin useita muutoksia nyt ehdotettuun lainsäädäntöön ja valtion kustannusvastuuta näkövammaisille ja lukemisesteisille tuotettavien julkisten palveluiden kuluista.

2. KORVAUSOIKEUS ON PÄIVITETTÄVÄ VASTAAMAAN NYKYISTÄ KÄYTTÖÄ

Rajoitussäännöksen nojalla tapahtuvasta äänikirjojen käytöstä suoritettava korvaus on ulotettava myös muuhun käyttöön kuin sellaiseen, jossa edunsaajahenkilölle jää pysyvästi kappale haltuun. Korvausoikeuden päivittäminen vastaamaan nykyisenlaista käyttöä on välttämätöntä oikeudenhaltijoiden oikeuksien turvaamiseksi.

Saavutettavassa muodossa olevien äänikirjojen käytön kehitys

Saavutettavassa muodossa olevien äänikirjojen käyttö on muuttunut merkittävästi: CD-levyillä olevia kappaleita lähetetään yhä vähemmän ja verkossa tapahtuva käyttö on siirtynyt koneelle ladatuista äänikirjoista yhä enemmän suoratoistoon.

Kuten kaavio osoittaa, sellainen käyttö, josta nykymuotoisen korvausoikeuden mukaan maksetaan korvausta, on huomattavasti vähentynyt ja sitä myötä myös korvaukset ovat laskeneet merkittävästi. Vuoden 2018 käytöstä ei ole vielä tarkkaa tietoa, sillä Celia ilmoittaa käyttömäärät aina lainausvuotta seuraavan vuoden alussa. Vuosilta 2018 ja 2019 on esitetty arvio mm. aiempien vuosien laskevan

kehitystrendin sekä Celian esittämien CD-levyjen käyttömäärien vähentämistavoitteiden perusteella. Celian ja Sanaston tekijöiden puolesta neuvottelema korvaus/laina oli vuonna 2013 0,33 €, vuosina 2014–2015 0,34 € / laina ja vuosina 2016–2017 0,35 € / laina. Vuonna 2018 tehtävistä lainoista korvaukseksi on sovittu 0,36 € / laina. Sanasto kerää korvaukset ja tilittää ne edelleen juuri niille tekijöille, joiden teoksia on käytetty rajoitussäännöksen nojalla korvaukseen oikeuttavalla tavalla.

Celian mukaan äänikirjojen verkkokäyttäjien määrä on kasvanut vuodesta 2015 vuoteen 2017 83 %. Uusista lainaajista verkkokäyttäjiksi rekisteröityi 85 %. Vuonna 2017 verkkokäytön kokonaismäärä ei lisääntynyt vaan pysyi edellisvuoden tasolla. Tähän oli useita syitä, mm. kahden viikon käyttökato kirjastojärjestelmässä ja uuden käyttöliittymän aiheuttamat haasteet. Oletettavaa kuitenkin on, että kaiken verkkokäytön kokonaismäärä on vuonna 2018 edellisvuotta suurempi ja tulee entisestään kasvamaan. Celian mukaan kuitenkin sellaisten äänikirjalatausten, joista tekijä on nykyisin mukaan oikeutettu korvaukseen, osuus verkkokäytöstä on selvästi laskenut vuodesta 2015 (40 %) vuoteen 2017 (25%). Selain- ja mobiilikäytön määrä puolestaan yli kaksikertaistunut vuodesta 2015 (118 145) vuoteen 2017 (274 937).

Verkossa ollaan siis siirrytty selkeästi enemmän suoratoistoon ja on oletettavaa, että tämä kehitystrendi jatkuu. On ilmeistä, että teosten suoratoisto tulee hyvin pian olemaan teosten ensisijainen käyttömuoto. Oikeudenhaltijoiden näkökulmasta rajoitussäännöksen nojalla tapahtuvasta ensisijaisesta käyttömuodosta on välttämätöntä maksaa korvaus.

Kaupallisten äänikirjamarkkinoiden kehitys

Tekijänoikeudella suojattujen teosten käyttömuodot ovat murroksessa. Kaupalliset äänikirjamarkkinat ovat lähteneet nousuun uudenlaisten suoratoistoon perustuvien kuukausimaksullisten palveluiden, kuten BookBeat ja Storytel, myötä. Fyysisten teoskappaleiden ostamisen ja omistamisen sijaan on tullut yhä enenevässä määrin käyttöoikeuden ostaminen lukuaikapalvelun teoksiin, jotka ovat henkilön käytössä ajasta ja paikasta riippumatta. Verkon kautta kuunneltavien tai ladattavien äänikirjojen myynti on kasvanut viime vuosina todella voimakkaasti, Suomen Kustannusyhdistyksen tilastojen mukaan vuonna 2017 240 %. Kaupallisten äänikirjamarkkinoiden osuus kirjallisuuden kokonaismyynnistä on kuitenkin vielä pieni, vain noin 1 % kirjallisuuden kokonaismyynnistä.

Rajoitussäännöksen nojalla toteutetun äänikirjapalvelun vaikutus kaupallisiin markkinoihin ja oikeudenhaltijoiden oikeuksiin

Pienellä kielialueella kehittyvä markkina on erittäin herkkä erilaisille häiriöille, ja onkin varmistettava, ettei teoskappaleiden valmistaminen saavutettavassa muodossa kohtuuttomasti vaikuta kaupallisiin äänikirjamarkkinoihin ja sitä kautta kustantajien ja tekijöiden saamiin tuloihin. Edunsaajahenkilöiden piiri on laajentunut rajoitussäännöksen olemassaolon aikana ja laajentuu entisestään muun muassa väestön ikääntymisen myötä. Myös yleisten kirjastojen kanssa tehtävä yhteistyö kasvattaa Celian toiminnan vaikuttavuutta. Celian kaltaisen organisaation toiminta on laajuudeltaan merkittävää verrattuna kasvuvaiheessa olevaan kaupalliseen äänikirjamarkkinaan.

Hallituksen esityksessä ehdotettu korvausoikeus ja nykyiset käyttömuodot

Nykyisen tekijänoikeuslain 17 § 4 momentin mukaan tekijä saa korvauksen niissä tilanteissa, kun edunsaajahenkilöille jää pysyvästi haltuunsa kappale teoksesta. Käytännössä tekijät ovat saaneet korvauksen

niissä tilanteissa, joissa edunsaajahenkilölle on lähetetty kirjallisesta teoksesta tehty äänikirjaversio ko-
tiin, tai kun hänen on ollut mahdollista ladata äänikirja sähköisenä tietokoneelleen.

Mikäli korvausoikeuden määrittely säilytetään nykyisin mukaisena ja korvausoikeus siten rajataan kos-
kemaan vain tilanteita, joissa lukemisesteisen haltuun jää pysyvästi teoskappale, korvausjärjestelmästä
tulee lähitulevaisuudessa merkityksetön. Korvausoikeus olisi näennäisesti olemassa, mutta koskisi vain
sellaista käyttöä, jota tosiasiallisesti ei ole tai on vain erittäin rajoitetusti. On välttämätöntä, että kor-
vausjärjestelmä uudistetaan kattamaan nykyisenlaiset käyttömuodot, jotta tällainen tekijöiden oikeuksia
loukkaava tilanne voidaan estää.

Korvaustaso

Korvauksen tasoa määritettäessä olisi otettava asianmukaisesti huomioon valtuutettujen yhteisöjen toi-
minnan voittoa tavoittelematon luonne, direktiivin yleistä etua koskevat tavoitteet, poikkeuksesta hyö-
tyvien henkilöiden edut, oikeudenhaltijoille mahdollisesti aiheutuva haitta ja tarve varmistaa
saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden rajat ylittävä levittäminen.

Korvaus teosten käyttämisestä rajoituksen nojalla on ollut tasoltaan hyvin nimellinen, eikä se ole ver-
rattavissa teosten normaaleihin käyttökorvauksiin. Vaikka korvaustaso on alhainen, korvauksella on
kuitenkin tärkeä merkitys niin tekijöiden oikeuksien toteutumisen kuin myös lukemisesteisten henkilöi-
den hyväksi säädetyn rajoitussääntelyn oikeutuksen kannalta.

Tarkkaa arviota siitä, mikä korvausten kokonaissumma olisi, mikäli korvausoikeus uudistettaisiin kos-
kemaan myös saavutettavien äänikirjojen käyttöä suoratoiston avulla, on mahdotonta vielä esittää. Jos
korvaussumma laskettaisiin vuoden 2018 arvioidun käytön (sekä CD-levyt ja lataukset että suoratoisto)
ja Celian ja Sanaston välillä sovitun korvauksen (0,36 € / käyttökerta) mukaisesti, korvaussumma olisi
yhteensä 228 752 € (108 000 € ”vanhanmallisesta” käytöstä ja 120 752 € suoratoistosta).

Arvio perustuu Celian tilastoihin sekä tavoitteisiin käyttötapojen muutoksesta. Arviossa on otettu huo-
mioon myös se, että nykymuotoinen korvaukseen oikeuttava käyttö vähenee edellä esitetyllä tavalla
koko ajan eli sen perusteella maksettava korvaus pienenee. Huomionarvoista on, että nykyinen tekijöille
suoritettava korvaus on osapuolten välillä käydyn neuvottelun tulos.

Valtion budjetin näkökulmasta summat ovat varsin pieniä. Korvauksia saaville oikeudenhaltijoille niillä
on kuitenkin erittäin tärkeä merkitys. Lisäksi on otettava huomioon, että määrärahojen vähäisyydellä ei
voida perustella sitä, miksi joitain tekijänoikeuslainsäädännön edellyttämiä korvauksia jätettäisiin mak-
samatta. Kun rajoitussäännöksen mukaista käyttöä tapahtuu, tulee myös olla rahaa korvata siitä. Kor-
vausoikeuden toteuttamisen tulee tapahtua ilman, että edunsaajahenkilöiden oikeudet vaarantuvat.

3. VALTUUTETTUJEN YHTEISÖJEN VELVOITTEIDEN TULEE KOSKEA KAIKKIA VALTUUTETTUJA YHTEISÖJÄ

Ehdotettuun lakiin kirjattujen valtuutettuja yhteisöjä koskevien velvoitteiden tavoitteena on varmistaa,
että rajoitussäännöksen mukaista mahdollisuutta kirjallisten teosten käyttöön hyödynnetään vain edun-
saajahenkilöiden yksinomaista käyttöä varten ja että oikeudenhaltijoiden oikeutettuja etuja kunnioite-
taan. Näiden velvoitteiden tulee koskea kaikkia tämän rajoitussäännön nojalla toimivia yhteisöjä.

4. VALTUUTETTUJEN YHTEISÖJEN TOIMINTAA TULEE VALVOA VIRANOMAISEN TOIMESTA

On välttämätöntä, että valtuutettujen yhteisöjen toimintaa ja esitetyn lain noudattamista valvotaan viranomaisten toimesta ja oikeudenhaltijoilla on riittävät oikeussuojakeinot mahdollisten rikkomustapausten varalle. Valtuutettujen yhteisöjen valvonta ei voi olla oikeudenhaltijoiden vastuulla eikä perustua oikeudenhaltijoiden ja valtuutettujen yhteisöjen väliseen yhteistyöhön, jota oikeudenhaltijat sinänsä pitävät arvokkaana ja tärkeänä toimintona, jota on syytä kehittää entisestään.

Kustantajat ja Celia ovat jo käynnistäneet yhteishankkeita, joiden tavoitteena on lisätä teosten saavutettavuutta Celian asiakkaille aiheuttamatta kuitenkaan tarpeetonta häiriötä tavanomaisille äänikirjamarkkinoille. Celia mm. kouluttaa kustantajia saavutettavien äänikirjojen teossa ja osapuolet laativat yhteiset parhaat käytännöt -dokumentin äänikirjojen tuottamisesta. Lisäksi kirjallisuuden tekijöiden edustajat käyvät säännöllistä vuoropuhelua Celian kanssa. Tämä ei kuitenkaan yksinään ole riittävää valtuutettujen yhteisöjen toiminnan valvomiseksi vaan viranomaisvalvonta on välttämätöntä. Valvova viranomaisen voisi luontevasti olla opetus- ja kulttuuriministeriö.

5. LOPUKSI

Edellä on esitetty tiettyjä lisätietoja ja arvioita kaupallisten äänikirjamarkkinoiden ja saavutettavassa muodossa olevien äänikirjojen käytön kehittymisestä sekä korvaussummien kehityksestä yhtäältä, mikäli säilytetään ehdotettu rajattu korvausoikeus ja toisaalta mikäli korvausoikeus päivitetään vastaamaan nykyisenlaista käyttöä.

Kirjallisuuden tekijät tarjoavat näkövammaisille ja lukemisesteisille saavutettavassa muodossa olevien teosten sisällön. Heidän tulisi saada tästä asianmukainen korvaus. Edunsaajajenkilöiden ja oikeudenhaltijoiden intressit eivät ole ristiriidassa keskenään vaan ne voidaan helposti sovittaa yhteen.

Toivomme tässä lausunnossa esitetyn tarjoavan tarvittavaa lisätietoa ja tukevan valiokunnan päätöksentekoa. Mikäli toivotte vielä jotain lisätietoa, olemme käytettävissänne.

Helsingissä 18. päivänä syyskuuta 2018

Anne Salomaa
Toiminnanjohtaja
Sanasto ry

Valtteri Niiranen
Toimitusjohtaja
Kopiosto ry

Mikko Hoikka
Toimialajohtaja
Medialiitto